

Prevenirea criminalității - repere criminologice și filozofice

Dr. Tiberiu Viorel POPESCU

Cercetator științific asociat la
Centrul de Studii și Cercetări în Biodiversitate Agrosilvică „Acad. David Davidescu”
din cadrul Academiei Române,
tpopescu2005@yahoo.com

Rezumat: *Criminalitatea are multiple forme de obiectivare în viața cotidiană. Cum se ajunge acolo și care sunt factorii criminogeni favorizanți ai fenomenului criminal, sunt întrebări ce își așteaptă un răspuns în funcție de evoluția fenomenului ce pare tot mai complex de la o generație la alta. În plan mai general, se poate menționa că dinamica fenomenului nu poate fi detașată de mediul social; acesta se află la rândul său într-o permanentă evoluție. Prevenirea fenomenului ar trebui să reprezinte o prioritate la toate nivelurile, fapt care totuși încă nu se întâmplă. Cu toate acestea aspectul prevenirii criminalității poate fi sumar detaliat atât din perspectivă criminologică, dar și din perspectivă filozofică, pentru a înțelege importanța colosală a măsurilor preventive.*

Cuvinte cheie: criminologie; criminalitate; prevenirea criminalității.

Încadrarea subdomeniului: *Filosofia dreptului*

Introducere

Un reputat criminolog [1] se întreabă, în mod mai mult retoric, dacă infractorii au propria lor morală. Plecând de la această problemă putem examina dacă pot fi stabilite unele raporturi între morală și criminalitate. O ipoteză, ce aparține filozofiei clasice, susține că morala reprezintă o esențială barieră în calea crimei, în opoziție cu relativismul cultural care susține diversitatea în cadrul grupurilor sociale.

Astfel, pentru moralisții clasici, omul este o ființă care se supune normelor grupului căruia aparține, în sânul societății globale existând un nucleu de valori universal acceptate. Pe de altă parte, pentru relativisții culturali normele de conduită sunt relative, divergente și deseori conflictuale. Pentru primii, crima reprezintă o încălcare a normelor morale, iar pentru relativisți aceasta reprezintă o manifestare de obediență față de normele unei subculturi.

1. Morala, formă de control social

În societatea contemporană nu este negat caracterul divergent și contradictoriu al unor norme de conduită. În ciuda acestei împrejurări, societatea contemporană consideră că, în afara unor domenii speciale, precum consumul de droguri, în celelalte domenii ale vieții sociale, precum familia, munca, educația, religia, nu există opinii fundamentale contradictorii asupra binelui și răului, asupra nucleului universal de valori acceptate, precum acelea care ne spun: să nu ucizi, să nu furi, etc.

În raport cu cele ce precedă, putem afirma că morala a reprezentat cea mai veche și constantă formă de control social. La aceasta se adaugă ideea de păcat, ce precede percepția despre crimă în societate. Identificăm, în acest fel, în principal manifestarea unui rău sub diferite forme în societate. Răul ce aduce atingere valorilor universale recunoscute de societate, la un anumit moment, este deopotrivă

imoral, dar și indezirabil, fiind sancționat ca atare. În percepția colectivă, atingerea unei valori sociale nu este privită doar ca o manifestare a răului, ci și ca o crimă, indiferent dacă fapta prin care s-a produs răul este sau nu prevăzută de legea penală, întrucât aceasta nu scapă legii morale. Astfel de fapte nu intră deci numai în sfera dreptului, ci, mai cu seamă am zice noi, în sfera moralei.

Referindu-se la tipologia persoanei care alege, din diverse motive, mai mult sau mai puțin rațional, conduita imorală și ilicită, literatura de specialitate adesea aduce în discuție individul conștient de lipsa lui de valoare și cu o pregătire precară, pentru care singura variantă de a-și asigura stilul de viață valorizat de societate, este conduita criminală. Aceasta ar fi singura alegere ce i-ar asigura în mod facil accesul la resursele financiare, necesare satisfacerii unor obiective valorizate de societate la un anumit moment.

Ne punem întrebări, pertinente și firești, cu privire la elementele ce pot defini valoarea unui om și dacă, pentru ca acesta să fie valoros, nivelul instruirii școlare sau profesionale are ponderea determinantă. Apreciem, că aceste aspecte, trebuie avute în vedere pentru o cât mai corectă identificare a ponderilor factorilor criminogeni enunțați în procesul criminogen.

Cu titlu exemplificativ, se poate menționa modul în care Alfred Adler, acum aproape 100 de ani, reflecta asupra atributelor omului valoros. În acest sens, cunoașterea omului reprezintă un element determinant: *“Dar cel mai bun cunoscător de oameni va fi, desigur, acela care el însuși a trăit toate aceste patimi omenești. Păcătosul care se căiește pare să fie nu numai pentru vremurile de azi, ci și pentru timpurile în care au luat ființă religiile, acel tip căruia i s-a conferit cea mai înaltă valoare și care stă mai presus de o mie de oameni integri. Dacă ne întrebăm cum de stau lucrurile așa, trebuie să recunoaștem că un om care s-a ridicat deasupra vicisitudinilor existenței, smulgându-se din mocirlă, care a găsit puterea să lase toate acestea în urma lui și să se înalțe, va fi în mod necesar cel mai bun cunoscător atât al părților bune, cât și al celor rele ale vieții. Din acest punct de vedere nu-l întrecer nimeni și, mai înainte de toate, nu omul integru”* [2].

2. Procesul de prevenire a imoralității și crimei

Plecând de la ideile enunțate putem afirma că, în procesul de prevenire a imoralității și crimei, precum și în cadrul strategiilor privind resocializarea, determinante sunt elementele care urmăresc consolidarea voinței criminalului de a abandona trecerea la act. Pentru aceasta, societatea în primul rând, trebuie să ofere alternative reale și ușor perceptibile care să favorizeze pe cât posibil reinsertia socială. Elemente precum siguranța în societate, alternative concrete privind asigurarea unui trai decent, alături de consecințele certe și prompte ale unui comportament antisocial, pot juca un rol esențial.

Societatea actuală, în general, și societatea românească actuală, în special, sunt departe de a oferi elemente solide în direcțiile enunțate. În plus, propagarea prin mijloacele de informare în masă a unor crime ce marchează societatea la un moment, fără a oferi o explicație juridico-socială fenomenului prezentat, oferă mai mult imaginea unui eșec privind limitarea pe viitor a unor astfel de comportamente. Considerăm că ar fi utilă prezentarea, cel puțin tot sub formă de știre în mass media, a modului de închidere a unor astfel de cazuri, respectiv, dacă și în ce măsură autorii acestor crime au suportat rigorile legii.

Un ultim astfel de exemplu, care a sferat opinia publică în vara anului 2019, este reprezentat de cazul criminalului de la Caracal. Privind informațiile din mass media, ne-am pus firească întrebare, cum s-a putut ajunge la aceste multiple crime și, mai cu seamă, ce este de făcut pentru a preveni o astfel de situație. În acest sens ne propunem, în continuare, să oferim un răspuns situat mai cu seamă pe criteriile morale decât raportat la politicile penale. Alegerea făcută se justifică prin dorința de a evita comentariile din mass media, mai mult sau mai puțin pertinente, ce au accentuat curențe ale sistemului, fără a le corela cu naivitatea victimelor. Încercăm să deplasăm comentariul nostru de la banalele discuții sterile care,

pentru a menține entuziasmul public, au avut un caracter instigativ, finalizate cu acuze mai mult sau mai puțin întemeiate la adresa unor persoane publice.

În opinia noastră, în etiologia unor astfel de fenomene, un rol esențial îl reprezintă faptul că pentru răutate sau afecțiuni psihice ușoare, adesea semnalate de psihologi, nu există sancțiune la nivelul politicilor legislative. Este adevărat că, în prezent, conduita morală și spovedania reprezintă pentru unii înclinații arhaice, care au fost înlocuite cu sedințele la psiholog sau psihiatru. Chiar dacă psihologul sau psihiatru, în urma unor ședințe, și-ar da seama de răutatea sau de pericolozitatea unui pacient, nu are la îndemână un text de lege care să îi permită măcar să raporteze, preventiv, respectiva înclinație potențial antisocială a individului. În mod contrar, confidențialitatea de care medical sau psihologul este legat, împiedică orice impuls al acestuia de a acționa. Singura alternativă rămasă în această împrejurare este prescrierea unui tratament, care uneori nici măcar nu este urmat sau care nu este de natură a împiedica un comportament antisocial.

În plan secund, putem menționa că îndepărtarea societății actuale de valorile morale, de religie și apariția unei indiferențe ori îndepărtări a individului față de ceilalți semeni, toate acestea au adus cu sine un respect scăzut față de viața aproapelui. Aceasta nu mai este percepută ca având origine divină, în pofida faptului că viața nu a putut fi creată în actualul context al revoluției din domeniul medicinei, și în special al geneticii. De la relativizarea vieții, care a reprezentat dintotdeauna printre cele mai importante valori sociale, până la crimele săvârșite împotriva acesteia, precum omorul cu toate formele acestuia, nu a mai rămas decât un singur pas.

3. Imperfecțiunile sistemului și reacția socială

Un alt aspect, ce nu trebuie neglijat, se referă la imperfecțiunile sistemului care adesea pot pune în pericol siguranța și libertatea cetățeanului. Delimitându-ne de comentariile presei ce nu au abordat aspecte ce țin de morală, educație sau bună creștere (sau când acestea au fost menționate în unele comentarii a fost doar pentru a se sublinia aspecte de natură politică), menționăm că o posibilă explicație a situației, o putem găsi formulată într-un text vechi de aproximativ 2000 de ani, respectiv Psalmul 11, versetul 8: „*Căci, atunci când se ridică sus oamenii de nimic, nelegiuiții mișună pretutindeni*”. Dacă psalmistul David a reușit să cuprindă în cuvinte o atare situație, este de la sine înțeles că împrejurările trăite de noi azi au mai existat și în trecut și, probabil, vor exista și în viitor. Este esențial de înțeles, că nu existența unor astfel de situații trebuie să neliniștească cetățeanul, ci lipsa reacției care trebuie să ducă la eradicarea imposturii, care poate penetra la un moment inclusiv nivelurile superioare ale societății, pe criterii clientelare de partid, prin șantaj sau grade de rudenie.

Reacția socială promptă față de acest fenomen, poate menține competența și echitatea tuturor politicilor sociale. Pe de altă parte, în plan prioritar, ar trebui situată prevenirea apariției crimei. Un rol preventiv îl poate avea, la nivel social, acea *fides publica* față de instituțiile și oamenii care înfăptuiesc justiția. Aceasta nu se poate contura într-o societate în care, potrivit vocilor din mass media actuală, *zeița cu balanța lasă impresia că este plecată cu sorcova*. Afirmățiile de această factură, de care ne delimităm, nu fac decât să mențină entuziasmul public, fără un fundament științific sau măcar coerent.

În mod ideal ar fi, așa cum s-a afirmat în literatura de specialitate, ca „*autoritatea publică, acționând cu desăvârșită corectitudine și chiar cu altruism, să spulbere orice suspiciune a persoanei care se află în fața sa, dobândindu-i astfel încrederea. Persoana, trăind într-o astfel de ambianță, aflată sub protecția autorității publice, să manifeste realism fără rezerve. De bună seamă, este o formă idilică de relație între autoritatea publică și persoană, pentru zidirea căreia timpul lucrării pare o veșnicie. Până atunci persoana trebuie să beneficieze de mijloace sigure și eficiente de protecție față de autoritatea publică și corelativ de angajarea răspunderii acesteia - răspundere socială, politică sau juridică*” [3].

Concluzii

Într-un context social, în care morala nu mai reprezintă o barieră împotriva criminalității, iar legea poate fi declarată relativă ori contradictorie, fără a mai putea apăra cetățeanul de eventuale abuzuri, devine actuală maxima lui Juvenal „*Qui custodie ipsos custode?*”.

Ajunși în punctul în care ne întrebăm, mai mult sau mai puțin pertinent, cine, sau poate mai degrabă ce, ne poate păzi de cei ce au datoria să ne păzească, apar semne serioase de întrebare asupra legăturii indisolubile ce trebuie să existe între lege și morală sau bune moravuri. Această legătură ori nu mai există, caz în care legea nu mai poate îndeplini rolurile inițiale în cadrul mecanismului social, ori legea este construită pe alte criterii, detașate de morala de altădată, dar și de procedurile și scopurile din prezent.

În primul caz, evocăm spusele lui Cesare Beccaria. Acesta afirma că „*legile sunt condițiile cu care oamenii independenți și izolați s-au unit în societate, obosiți de a mai trăi într-o continuă stare de război și de a se bucura de o libertate inutilă din cauza nesiguranței de a o păstra*” [4]. Prevenirea, afirma autorul citat, se poate face și indirect, prin modul în care sunt făcute legile, și prin modul cum acestea sunt respectate, în principal, de magistrați. Legile trebuie să apere clase de oameni și nu indivizi, să fie clare și bune, să fie lipsite de echivoc și să nu apere interesele și privilegiile celor puțini. În aceste circumstanțe, oamenii ar ajunge să se teamă de legi și nu de alți oameni.

Respectarea legilor se realizează ca urmare a virtuților umane sau din teama de pedeapsă. Rezoluția infracțională va fi aleasă totdeauna când avantajele crimei sunt superioare riscurilor. Pe fondul unei educații adesea precare indivizii nu mai acordă atenție percepției publice potrivit căreia doar averile legitim dobândite pot fi considerate o răsplată a iscusinței. Astfel, se ajunge la asumarea riscului de a primi o pedeapsă prevăzută de legea penală în considerarea avantajelor economice, pierzându-se din vedere inclusiv consecințele pedepsei.

Cu privire la cel de-al doilea caz, trebuie avut în vedere că normele juridice, în general, au scopul de a ordona și disciplina raporturile sociale, de a garanta siguranța juridică, de a înlătura posibilele conflicte, făcând să se instaureze liniștea și stabilitatea [5]. Securitatea juridică, desemnează la rândul său starea de siguranță a indivizilor și a societății, conferită de normalitatea juridică, prin respectarea prescripțiilor sale [6].

În prezent noțiunea de “lege” este foarte cuprinzătoare, incluzând, în sensul comun, atât legile (constituția, legile constituționale, legile organice), cât și celelalte acte juridice normative (hotărâri, ordonanțe, ordonanțe de urgență, etc.). Pe baza criteriului formal și criteriului material, legea a fost definită în literatura de specialitate actuală ca fiind „*actul juridic normativ adoptat de către organul legiuitor și după procedura stabilită în acest scop, prin care, în cadrul competenței sale legislative, acesta stabilește reguli generale și de aplicație repetată, a căror realizare este asigurată prin virtutea coercițiunii statale*” [7].

În apărarea cetățeanului unui stat de drept, vin multiple instituții cu rol de control printre care se pot enumera: Curtea Constituțională, prin intermediul căreia se asigură controlul aprioric ori posterior al legilor, Avocatul Poporului, ce poate fi sesizat de orice cetățean în condițiile legii, controlul actelor administrative (fie pe calea recursului grațios, fie pe cale contencioasă conform Legii nr. 554/1994) și nu în ultimul rând controlul exercitat în sistemul juridic de Consiliul Superior al Magistraturii, precum și controlul hotărârilor instanțelor pe calea căilor de atac, prin intermediul dublului sau triplului grad de jurisdicție.

În raport cu cele ce precedă, apreciem că orice depărtare a politicilor legislative și a profesioniștilor dreptului, din toate instituțiile și organizațiile profesionale de specialitate, de morală și de legile dreptului natural, va duce la apariția unor instrumente juridice a căror respectare va fi dificilă chiar

și de către cetățeanul diligent și conformist, iar instituțiile își vor pierde credibilitatea tocmai ca urmare a apariției și accentuarii treptate a prăpastiei între dreptate și justiție. Trebuie acordată prioritate în cercetările juridice, în general, și a celor în criminologie, în special, prevenirii crimei în general și prevenirii detașării actelor normative de bunele moravuri.

Referințe

- [1] M. Cusson, *Le control social du crime*, PUF, Paris, 1983, p. 89.
- [2] A. Adler, *Cunoașterea Omului*, Iri 1996, Traducere după volumul *Menschenkenntnis*, Rascher Verlag, Fischer Bucherci.Zurich, 1966.
- [3] I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale - în dreptul român și în dreptul comparat*, Editura C.H. Beck, 2006, p. 792.
- [4] C. Becaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Editura Rosetti, București, 2001, traducere după ediția a V-a, Livonne, 1766.
- [5] N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1996, p. 223.
- [6] V. Dongoroz, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universitatea București, 1987, p. 334.
- [7] I. Deleanu, *op. cit.*, p. 86.